Kulturkampen i Herjedalen.

Från striden mellan lappar och bofaste

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Gustaf af Geijerstam** (1858-1909), sammanbundet med **Om rättsförhållandet mellan lapparne och de bofaste i Helgeådalen** och **I Lappfrågan** av Christian Tenow, har digitaliserats 2009 av **Umeå Universitetsbibliotek** och anpassats för Projekt Runeberg i september 2016 av Ralph E.

KULTURKAMPEN

I HERJEDALEN

FRÅN STRIDEN MELLAN LAPPAR OCH BOFASTE

AF

Gustaf af Geijerstam

STOCKHOLM
JOS. SELIGMANNS FÖRLAG.

STOCKHOLM

ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG

1891.

FÖRORD.

Efterföljande broschyr utgöres af de artiklar, hvilka nyligen varit tryckta i Dagens Nyheter, och det är på grund af välvilliga uppmaningar från allmänhetens sida, som dessa artiklar blifvit utgifna i bokform. Att artiklarna blifvit aftryckta ur tidningen, är också orsaken till, att stafsättet derifrån blifvit bibehållet.

I det jag framlägger dessa artiklar samlade för allmänheten, ber jag att få uttala min tacksamhet till alla de personer, som på mina resor stodo mig bi med upplysningar och råd. Om, som man låtit mig hoppas, dessa artiklar i någon mån bidragit att i Sverige väcka intresse för denna fråga, hvars lösning är af så stor vigt för de

norra delarna af vårt land, beror detta främst derpå, att de många personer af den mest olika ställning till föreliggande fråga, med hvilka jag i Norrland kom i beröring, gjort alt för att skaffa mig de upplysningar och underrättelser, hvilka voro nödvändiga för min resas ändamål.Särskildt ber jag att här få framföra min hjärtliga och uppriktiga tack till redaktör Fr. Vult von Steyern, som tagit initiativet till de undersökningar, af hvilka föreliggande artiklar äro resultatet, och som också välvilligt gifvit sitt tillstånd till, att dessa artiklar redan nu, efter all nyss förut varit publicerade i Dagens Nyheter, kunnat i bokform utgifvas.

Stockholm i September 1891.

Författaren.

*

FÖRSTA KAPITLET.

Hvad striden gäller.

Inklämdt mellan fjellen, rätt upp emot Norges gräns, med endast en sida vettande åt andra nejder än de direkta skattefjellen, der lapparne efter afvittringen ega rätt att beta sina renar, ligger det område af Herjedalen, som till största delen upptages af Ljusnedals bruks egor, och som också är den plats, der den kulturkamp försiggår, på hvilken nu hela Sverige i följd af de senaste årens uppseendeväckande tilldragelser fäst sin uppmärksamhet. Och denna uppmärksamhet har varit ej obetydligt blandad med den oro, som man alltid kan iakttaga inom ett lagbundet samhälle, när händelser ostraffadt få passera, hvilka uppenbart synas innebära afvikelser från vanlig ordning för slitande af rättstvister och skyddande af privategendom.

Man har berättat om våldsbragder i stor skala, och man har ej tvekat att offentligen brännmärka den, som i allmänna meningen tillräckligt utpekats såsom den verklige anstiftaren. De berättelser, som äro i omlopp, och som ty värr, i hvad somrör sjelfva nedskjutandet af renar, äro fullkomligt faktiska, äro också så upprörande, att de med nödvändighet måste sätta sinnena i jäsning, ej blott i den trakt, som saken närmast rör, utan också i hela det öfriga landet.

Den kulturkamp, som här försiggår, är i sjelfva verket af den art, att den erbjuder det rikaste stoff, så väl för iakttagelsen som för fantasien. Och en kulturkamp kunna vi väl kalla denna strid mellan lapparnes och de bofastes intressen, hvilken allt mer växer ut och synes i färd med att antaga dimensioner, de der gå vida utom gränserna för en vanlig rättsfråga af alldaglig natur.

Å ena sidan se vi en nomadstam, hvilken anser sig ha och i sjelfva verket också har rätt till fjellen och dess omgränsande trakter. Denna stam kämpar den sista kampen för sin existens mot en ras, som har en öfvermakt, hvilken är så enorm, att endast humaniteten och det framskridna rättsbegreppet kan göra det möjligt för nomaden att bestå i denna ojemna strid. Denna nomadstam är icke längre en samling af individer, fullständigt oberörda af all civilisation. De flesta af dem kunna läsa, och skrifkonsten är icke längre okänd ibland dem. Flere af dem äro ganska förmögna och det fins lappar, som lärt sig att banker och aktiebolag äro vinstgifvande inrättningar, der penningar med fördel kunna placeras. Men i blodet ega de nomadens ras-instinkter, de utgöra en stam, som ej kan sitta stilla på torfvan, lika litet som renen kan stängas inne på ett gärde eller inom en inhägnad. För att i detta fall undergå den omdaning,som skulle förvandla honom från nomad till nybyggare, skulle lappen behöfva generationer. Tusentals individer skulle vid detta utvecklingsarbete gå under till följd af oförmågan att lämpa sig efter nya förhållanden. Härtill är den lapska stammen för liten. Dess numerär uppgår ju blott till allt som allt omkring 6,400 (enligt 1880 års folkräkning). Derför är lappen fastväxt vid fjellen, liksom de forna sälfångarne på Östersjöns yttersta skär voro det med klippan. Ty om dem berättar sägnen, att en sådan, om han bosatte sig inåt landet, dog af hemlängtan eller rymde till hafs igen.

Å andra sidan ha vi en bofast befolkning, som sida vid sida med lapparne under de mest ogynsamma förhållanden kämpar för att aftvinga den hårda naturen ett njuggt underhåll och samtidigt bryter bygd inom den förut ouppodlade vildmarken. För dem, som äro vana vid det mellersta Sveriges jemförelsevis bördiga och lättskötta natur, är det nästan omöjligt att fatta med hvilka svårigheter landtmannen här uppe har att kämpa. Det enda sädesslag, som med fördel kan odlas, är korn. Rågen förekommer jemförelsevis sparsamt, och till potatisland användas små otillgängliga backar, ofta belägna så högt upp, att de i smått erinra om vinodlingarna här och der i Schweiz. Det är bitar af jord, hvilka i en rikare trakt skulle anses värdelösa, och der arbetet skulle vara för vidlyftigt för att odlaren skulle vilja använda dem. Ty ju rikare en trakt är, desto mera äro tiden och arbetet värda. Och tvärt om.

I en dylik trakt kunna nomader och bofasta till en tid trifvas, sida vid sida. Jordegarenbeklagar sig icke, om lappens renar beta af mossan i skogarne, ej ens om de komma att rifva ned en höstack eller trampa ned de unga skotten i en skog, hvars värde han ännu ej lärt sig att skatta eller börjat att tillgodogöra sig.

Men odlingen framskrider. Jordbrukaren blir mera mån om att skydda sin egendom. Skogen har stigit i värde och minskats till qvantiteten genom den hänsynslösa afverkning som i Norrland flerestädes varit först en tillfällig vinning och sedan en ruin för bonden, som låtit lura sig af mellanhänder och ej förstått att fatta värdet af sin egendom. Till och med mossan blir värderik i den mån boskapskötseln, hvilken jemte skogsindustrien är Norrlands hufvudnäring, utvecklar sig. Och då börjar motståndet från bondens sida. Han kommer, på ett annat sätt än som förut skett, att akta på *sitt,* och dermed är början gjord till den kulturkamp, hvilken nu i Herjedalen tagit så häftiga utbrott.

Många omständigheter samverka emellertid med de ofvan antydda allmänna förhållandena. Det fins der vid lag två saker som i hela denna strid spelat en afgörande roll och i hög grad skärpt både missnöjet och kampens häftighet. Dels ha de bofasta börjat att tränga in på lappens handtering och sjelfva hålla sig med renar. Dels utkom år 1886 en lapplag, afsedd att råda bot på förhållandena mellan de bofasta och nomaderna. Denna lags ursprung lydde till titeln i komiténs edition: "Förslag till förordning om rättsförhållandet mellan de svenska lapparna och de bofaste". Högsta domstolen ändrade, som redan också blifvit anmärkt,titeln och kallade den i stället: "Lag angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige".

Detta var en kritik som var både skarp och humoristisk. Och hur berättigad denna kritik var, torde bland annat komma att framgå af efterföljande framställning af de faktiska förhållandena.

ANDRA KAPITLET.

Jordbrukarne i Herjedalen.

Det berättas från en lapprättegång i Norge, att en lapp på några föreställningar från domhafvandens sida, om hvad han hade att göra och icke göra, skall ha svarat:

"Ja, men då går jag ju under."

Hvarpå domaren mera uppriktigt än finkänsligt lär ha genmält:

"Det ska' du också. Alla nomader ska' gå under. Du har väl hört talas om indianerna? Det är naturens ordning, och det kan ingen menniska hjelpa."

Detta är ett språk som den svenska lagstiftningen — liksom för öfrigt äfven den norska — icke har fört, när det gält att ordna förhållandena mellan sina nomader och jordegare. Och det länder utan tvifvel brödralanden till heder, att de i denna ömtåliga fråga visat sig respektera den svagare stammen, som har att kämpa mot den mäktigaste fiende af alla, nemligen sjelfva tiden, hvilken synes ha sprungit ifrån nomaderna och på samma gång

blifvit dem öfvermäktig.

Men äfven det mest berättigade filantropiska intresse kan bedrifvas på ett sådant sätt, att manderför glömmer andra, hvilka äro ej blott lika vigtiga, utan äfven lika ömmande, och det är ej långt ifrån, att man vid betraktandet af de förhållanden, som den nyaste lagstiftningen skapat i Herjedalen, kan komma att tänka på den omtalade domhafvandens ord, fast de denna gång synas rigtade, icke åt lappen, utan åt jordbrukaren. Och att *bådas* intressen skulle tillgodoses, fordrar tvifvelsutan rättvisan, liksom man också säkerligen gör fjellmannen, som lappen sjelf älskar att kalla sig, en dålig tjenst, om man genom att sluta ögonen till för de uppenbara svårigheter, mot hvilka jordbrukaren har att kämpa, slutligen lyckas framkalla ett rashat, som ännu i regeln icke existerar, och som, om det finge fortfarande anledning att utveckla sig, ovilkorligen skulle vara den största olycka just för lapparne sjelfva.

I Herjedalen råda nemligen helt andra förhållanden än inom de egentliga lappmarkerna. Visserligen ha här liksom i de nordligare trakterna inbyggarne vant sig vid att ha lapparne till grannar. Men det torde emellertid ej kunna förnekas, att lapparne här äro senare på platsen än de bofaste. Det går således ej an att utan vidare betrakta lapparne som landets urinvånare, när det gäller Herjedalen.

Det lär vara temligen outredt, om lapparne i allmänhet funnits i Sverge före den nu herskande rasen, eller om de småningom, följande fjellryggen, kommit invandrande österifrån. Om vi också lemna detta derhän, är det dock numera intet tvifvel, att de först senare inkommit i den trakt, hvarom här är fråga. År 1761 är nemligen det första år, då man vet att någon lapp betalt skatt i Herjedalen.Att lapparne ej vid denna tid egde någon som helst rätt att vistas just på de trakter, som nu äro skådeplatsen för tvistigheterna, framgår tydligt af en kungörelse, daterad den 28 november 1783 och utfärdad af landshöfdingen för Gefleborgs län, till hvilket Herjedalen på denna tid hörde. Med anledning af klagomål öfver skada, tillfogad af lappar, som slagit sig ned i trakten af Funäsdalen och Tännäs byar, anmodar landshöfdingen helt enkelt kronobetjeningen att utdrifva de lappar, som sig der "olofligen nedsatt", och det förklaras, att det vid vite skall vara dem och andra lappar "allvarligen förbjudet att nu eller framdeles sig derstädes nedsätta".

Under sådana omständigheter är det klart, att åtminstone befolkningen i Herjedalen ej kan ha någon som helst grund att känna pietet emot lapparne, såsom de der af ålder innehaft bygden och sedan af en öfvermäktig ras blifvit trängda till baka till fjellen. Det är likaså klart, att när en grund till rättsförhållandet skall läggas mellan lappar och bofaste, bör det vara en verklig sådan och icke en, som är fotad på en lös fantasi.

Det allmänna missnöje, som i Herjedalen råder med den nya lapplagen af 1886, härrör bland annat också deraf, att denna lag, som är stiftad för hela Norrland, tycks vara tillkommen, utan att man tagit ringaste hänsyn till, att Herjedalen ej är att betrakta som ett landskap, tillhörande de egentliga lappmarkerna.

Det fins nemligen en väsentlig skilnad i fråga om skattläggningen af detta landskap och Sverges båda nordligaste län, en skilnad som är särdelesvigtig att ha för ögonen, när det gäller att här utleta, hvad som är rättvist eller icke.

I Vesterbotten och Norrbottens län har man nemligen att särskilja tre landbälten, som gå från norr till söder. Den sträcka, som ligger närmast intill kusten, och som är alldeles skyddad för hvarje slags intrång från lapparnes sida, är skattlagd efter vanlig metod. Den sträcka åter, som ligger närmast fjellen, är helt och hållet upplåten till lappmark. Men mellan båda dessa jordsträckor går ett ganska bredt landbälte, som visserligen är bebygdt af bofaste, men skattlagdt *med hänsyn till att lapparnes renar der så väl på ena som på andra sättet kunna komma att göra intrång.*

I Herjedalen existerar åter ingenting dylikt. Der är hvarje hemman skattelagdt efter vanlig svensk metod, och det är derför ej mer än högst naturligt, om en jordegare i denna trakt med någon förvåning skall läsa första paragrafen i lapplagen, som tillerkänner lapparne rätt att vistas ej blott på åt dem afsatta land, "utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills besökt". Lapparne få genom denna paragraf, tyckes det, rättighet att från och med oktober till och med april uppehålla sig der, äfven utan vederbörande egares tillstånd. Ja, det fins till och med en rad, som antyder, att tiden kan utsträckas öfver denna vinterperiod, så framt "ovanliga

väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen".

Det fins en liten småsak, som vederbörande här vid lag ej tyckas det ringaste ha fäst sig vid. Och det är först och främst, att ingen menniska vet, hvad som menas med den "sedvanerätt",hvilken härmed helt hastigt och lustigt blifvit en del af de nordliga jordegarne påtvingad, utan att det fallit någon in att fråga dem, om de ha lust att gå in på denna inskränkning i sin eganderätt eller ej. Så länge Sverge ej är vare sig ett socialistiskt eller ett kommunistiskt samhälle, der staten har rätt att förfoga öfver medborgarnes egendom, är en sådan lagbestämmelse en handling, hvilken är alldeles lagstridig, d. v. s. stridande mot hvad vi i öfrigt vant oss att betrakta såsom lag och rätt.

Om en person t. ex. eger en stor trädgård, hvars hela afkastning han icke sjelf kan tillgodogöra sig, så kan man ju anse, att han är snål eller småaktig, i fall han fäster sig vid, att pojkar klättra upp i hans träd och äta körsbär eller äntra öfver hans stängsel för att plocka fallfrukt. Men inte kan det falla någon lagstiftare in att i lag påbjuda, att den frukt, han ej kan äta upp sjelf, skola andra ha rätt att äta, ej ens om dessa andra vore fattiga stackare, i stället för okynniga pojkar. Ja, man berättar till och med utan indignation, att vederbörande i dylika fall skjuta med salt — på menniskor för att freda sin egendom, när våldsverkarne i regeln visa sig vara svåra att komma åt.

Hvad som nu sker i Herjedalen, är visserligen af helt annan natur, och denna liknelse haltar naturligtvis i flera punkter som de flesta andra liknelser. Men hvad som af den, liksom af det föregående, torde framgå, är dock, att staten ingalunda eger rätt att påbjuda, det vissa innehafvare af egendom skola dela denna sin egendom med andra, derför att dessa andra till äfventyrs kunna hafva behof deraf. Men detta är just, hvad den nyalapplagen gjort. Och genom denna orättvisa har den skapat anledningar till groll mot lapparna, hvilka få uppbära, hvad som egentligen borde gå ut öfver lagstiftarne.

Ty att ingen vet, hvad sedvanerätt är, bevisas bäst deraf, att landshöfdingeembetet i skrifvelse till egaren af Ljusnedals bruk förklarat, att hvad med sedvanerätt afses, skall afgöras inför domstol, hvarför den, som vill ha klarhet i frågan, bör lugna sig, till dess att domstolen hunnit yttra sin mening i denna vigtiga punkt. Det förefaller, som om lapplagskomitén borde ha kunnat tänka sig denna svårighet litet förut. Och säkerligen hade detta också i normala fall varit händelsen. Men det är numera ingen hemlighet, att den komité, som utarbetade lagen, hade flere intressen att taga vara på *jemte* det, att den skulle stifta lag. Mer derom framdeles.

Äfven om det nu vore alldeles klart, hvad som fordras för att få sedvanerätt i fråga om renbete, så är det dock en orättvisa mot hemmansegarne i Herjedalen, att de få finna sig i denna lagbestämmelse, i trots af att de ej i likhet med sina yrkesbröder i det nordligaste Sverge fått något vederlag härför i form af minskade skatter och utskylder. Detta är en orättvisa så uppenbar, att den hvarken kan döljas eller förnekas, och den blir ännu större, när man betänker, under hvilka ogynsamma förhållanden en jordegare arbetar i detta landskap, som blifvit kalladt det fattigaste i Sverge.

TREDJE KAPITLET.

Göra renarne skada?

Vi nämde, att Herjedalen är en fattig bygd, och gäller detta i allmänhet, så gäller det i synnerhet om den trakt, som ligger närmast intill fjellen, och som derför också är mest utsatt för invandring af renhjordar. Det fins undantag, som t. ex. Holmen i Storsjön, der potatisriset sällan fryser, och der man berättar, att sädesärlan understundom infinner sig tidigare än i Stockholm.

Men redan det, att man kan berätta som något anmärkningsvärdt, att potatisriset "sällan" fryser, bevisar hvilken karg natur detta landskap i allmänhet har att bjuda sina odlare, och utan att förbise lappens lidanden, bör man kanske också ett ögonblick fästa sig vid, hvad jordbrukaren har att utstå, innan man kan vara säker om att ha

saken på det klara.

Jordbrukaren i Herjedalen är nemligen liksom i största delen af Norrland hänvisad till den inkomst han kan få af skogen samt genom boskapsskötsel. En större jordbrukare har det nu jemförelsevis bättre, det är en känd sak, som faller af sig sjelf. Men hur står här till på ett litet hemman, som jemt och nätt föder sin man, och derdet ej fins skog att afverka? Antag, att det ligger nära intill renbetesfjellen, och att egorna understundom hemsökas af betande eller genomströfvande renhjordar.

Egaren till ett sådant hemman har för det första ej sin ängsmark belägen på *ett* ställe. I flera smålotter har han sin äng fördelad vida omkring, der den ogästvänliga naturen lemnat tillfälle till uppodling af myrarne eller i bästa fall gifvit honom, hvad som der kallas för sjelfväxande slåtter. Det kan vara inte en, utan flera mil mellan dessa utmarker, och enär det i vildmarken icke fins landsvägar, utan jordbrukaren måste färdas dit gående eller ridande genom skogarne, på små, steniga stigar, vada öfver elfven och gå öfver bäckar för att komma fram, blir följden den, att när han skördat, hässjar han höet. Sedermera, när snön fallit och gjort det möjligt för honom att komma fram, binder han korgar under hästens hofvar, för att de ej skola sjunka för djupt på de obanade vägarna. På så sätt kör han då dit och hemtar det foder, som hans kreatur behöfva för att lefva öfver vintern. Och vintern är lång i de norra bygderna.

Det är heller icke alltid, som ens höskörden är riklig. Ofta är den knapp nog, och äfven utan att något blir förstördt genom yttre våld, kan det hända, att en fattig hemmansegare har svårt nog att hålla lif i sina kreatur öfver vintern. Ty det är detta, som det för mången gäller. Det gäller verkligen att *hålla lif* i dessa kreatur, som utgöra allt hvad en sådan jordbrukare eger, och utan hvilka han helt enkelt är bragt till tiggarstafven.Om renarne göra skada på hans hö, så kan det tillgå på två sätt. Antingen komma de vid vårens början och afbeta brodden, medan de sparka upp den täta mullen med sina skarpa klöfvar, eller också infinna de sig på hösten, angripa stacken, rifva ned den, och i båda fallen är jordbrukarens hö förstördt. Och hur går det då? Vi erinra oss, att vi denna gång tala om den fattige bonden.

Jo, han får slagta ned sina kreatur, det enda, hvilket han och hans familj ha att lefva af. Och ändå skall han utom att hålla lif i sig och de sina, betala både direkta och indirekta skatter för den egendom som han icke kan skydda, för den gröda som han ej fått behålla.

Men, frågar man, kan han icke få ersättning? Jo, i lyckliga fall kan han få det. Det lär efter trovärdiga personers samstämmiga utsago vara litet svårt att få denna ersättning med tillhjelp af lagen. Men för att komplettera lagen ha vederbörande tillsatt en lappfogde, hvars instruktion i parentes sagdt hör till det mest kuriösa och sväfvande, man i den vägen kan uppleta. Och denne lappfogde, som skall vara en medlare mellan lappen och den bofaste, har verkligen flera gånger lyckats att genom frivillig öfverenskommelse utverka skadeersättning, som lappen ofta visat sig mycket mån om att ordentligt betala. Men om detta kan hjelpa den rike, så kan det icke alltid hjelpa den fattige. Ty äfven om han får igen hvad höet eller grödan varit värda, så är det icke säkert att han är hjelpt med det. Det händer nemligen, att han i hela bygden inte kan få köpa igen det hö, som han behöfver. Och så står han der med en litenpenningsumma, hvilken i detta fall är en klen tröst, och han står fortfarande inför samma hårda nödvändighet: att slagta ner ett eller flera kreatur. Det gamla ordspråket att medan gräset gror, så dör kon, besannas då på det mest ordagranna sätt i verlden. Och den förlust han lider genom att minska stammen af kreatur eller alldeles utblotta sig, den lär ingen hvarken kunna eller vilja ersätta honom.

Men, frågar man helt naturligt, göra renarne verkligen en sådan skada? Låt oss se till hvad ortens länsman i denna fråga yttrar i sin rapport af den 9 september 1890 till landshöfdingeembetet i Östersund. Detta är länsman Lings officiella rapport i frågan, ställd "till konungens befhde i Jemtlands län", ej en senare, hvilken blifvit publicerad i riksdagens protokoll samt midsommaraftonen detta år i Aftonbladet, och som synes afsedd att vara af mera enskild natur, då den är ställd till "hr landshöfdingen etc. J. Ericson".

"Nästan hela året", yttrar länsman Ling uti ifrågavarande rapport, "men i synnerhet under våren och hösten har man dagligen tillfälle att se, huru hundratals för att icke säga tusentals renar ströfva fritt omkring å de bofastes

egor, och hvar och en, som vill vara opartisk, måste inse att en sådan massa gräsätande djur under sådant förhållande ovilkorligen måste göra skada, på våren genom att afäta gräset, allt efter som det spirar upp, och på hösten genom att utsparka och förstöra det uppstackade höet; hvartill kommer den skada, renarne lära göra på ungskog, om hvilket förhållande jag dock icke för egen del har någon mening."Denna uppfattning, som af ortens närmaste myndighet blifvit delgifven landshöfdingeembetet, stärkes ytterligare hos den, hvilken varit i tillfälle att sjelf se och höra, hvad i denna trakt passerar. Medan genom hela Jemtland klagomålen öfver renarnes framfart äro ytterst sparsamma, blir det något helt annat, så fort man kommer öfver Herjedalsgränsen. Och det är här visst icke, såsom det stundom uppgifves, endast en rik bruksegare, som beklagar sig. Den, som skrifver detta, har talat med många personer i den åsyftade trakten, så väl jordegare som andra. Och alla äro ense om, att de svårigheter, som alltid förefinnas, när jordegare och renhjordar skola trifvas eller vantrifvas vid hvar andras sida, tilltagit med hvarje år, och att det ej finnes någon förhoppning, att de framdeles skola aftaga. Det är således påtagligt, att i norra delen af Herjedalen speciela orsaker måtte förefinnas, som särskildt der framkalla missnöje och stridigheter.

Frågan om hur stor skada renarne göra eller icke göra på skogen, anser sig artikelförfattaren visserligen ej kompetent att i detalj besvara. Att de emellertid *göra* skada, det är alldeles otvifvelaktigt, och för att förvissa sig derom behöfver man blott färdas ett par mil genom skogar, der renar hafva vistats. Man skall då finna, att ungskogen på flera ställen är komplett nedtrampad, i det att de öfre skotten blifvit afbrutna, hvarigenom naturligtvis de små plantorna ej växa upp till verkliga timmerdugliga träd. Detta gäller då endast de smärre skotten. Men äfven på rätt höga unga träd göra renarne skada på ett sätt, som är alldelesegendomligt. Som bekant äro renoxarnes horn om sommaren öfverdragna med en tjock hudbeklädnad, hvilken om hösten faller af. Vid denna tid pläga renarne, för att blifva denna beklädnad qvitt, ställa sig utmed en lämplig ung gran eller tall för att mot den gnida hornen. Detta har den verkan, att träden efteråt se ut som skalade käppar och om det är en hel mängd renar, som idka denna sport, är det påtagligt, att ett icke ringa antal träd på detta sätt spolieras. Också vittnar mängden af dylika torkade eller halfförtorkade qvarlefvor af träd tillräckligt om, att den skada, renarne göra på skogen, åtminstone ej får helt och hållet förbises.

En skada göra de åtminstone, hvilken man ej behöfver vara fackman för att kunna värdera, och som väl ingen heller bestridt. Och det är den, att de uppäta och söndertrampa den för jordbrukaren här särdeles värdefulla renmossan. Det är som sagdt icke nog med, att renen *äter* mossa. Han har skarpa klöfvar, och när han betar, gräfver han också och skrapar i marken. Och der stora renhjordar vistats, behöfver mossan en tio år för att växa till baka. Men trampas myllan upp på nytt fördröjes också återväxten i det oändliga.

Nu kan man fråga, hvad detta gör, och den frågan kan för mången låta ganska förkrossande. Vi skola då ej fästa oss så mycket vid, att mossan är af vigt för sjelfva skogen, emedan den tjenar att täcka och vårda trädens rötter. Vi skola i stället endast tänka på den direkta nytta, jordbrukaren i dessa trakter drager af mossan.

I det nordliga Herjedalen växer nemligen ingensäd, och följden är den, att halmfoder till kreaturen öfver allt saknas. Det, som då får ersätta halmfodret, är just denna hvita mossa, som den lyckligare lottade jordbrukaren i det sydligare Sverge säkerligen skulle anse alldeles oduglig till detta ändamål. Denna mossa utgör här en mycket vigtig del af den föda, som jordbrukaren behöfver för att fodra sina kreatur, och dess värde är så stort, att den, som artikelförfattaren genom att se i kontoböcker sjelf varit i tillfälle att förvissa sig om, betalas med 50 öre lasset. Och då måste köparen ändå sjelf hemta den på ort och ställe.

Är jordbrukaren nu i den ställningen, att han dagligen löper fara att få så väl höet som den mossa, hvilken på trakten ersätter halmfodret, förstördt af renar, och kan detta för honom leda till så olycksdigra resultat, som att han måste nedslagta sina kreatur, då torde man ock få medgifva, att man har skäl att ömma, ej blott för den fattige lappen, utan äfven för den ofta ännu fattigare och mer beklagansvärde hemmansegaren.

FJERDE KAPITLET.

Hur lappen lefver.

Om man också far igenom hela både Jemtland och Herjedalen, torde man ha svårt att uppleta någon egentlig antipati mot den folkras, som befolkar våra nordliga fjelltrakter. Till och med af fattiga bönder, som lidit mycket men af renarnes ströftåg in på deras egor, har jag nästan endast hört godt om lapparne. Och hvar och en, som hvilat ut i lappens kåta och smakat hans mat, bevarar från detta besök — nota bene om han råkat träffa de bättre af lapparne — ett varmt och godt minne af förnöjsamhet under hårda vilkor, godt lynne och godt hjerta, trefnad, snygghet och gästvänlighet.

Lappen berättar gerna om det lif han för och de vedermödor af alla slag, som han får utstå. Med godsint lugn och ofta äfven med uppriktighet besvarar han gjorda frågor. Möjligen öfverdrifver han något ibland, när hans fantasi får flyga af med honom. Man har nemligen sagt mig så. Men sker det, så är det sannolikt mindre af begär att brodera, än derför att inbillningen lägger honom de starka orden i munnen. Ty lappen berättar gerna, och han berättar bra. Han är till naturengodsint och önskar ingenting hellre än att få lefva i fred. Och det länder lappen till evinnerlig ära, att han ej vid de våldsamheter, för hvilka hans hjordar på sista tiden varit utsatta, sjelf gripit till "nödvärn" och på ett eller annat sätt hämnat sig sjelf. Detta har också bidragit till att i den kamp, hvilken nu föres, i både Jemtland och Herjedalen förskaffa honom en så allmän sympati — äfven bland dem, som med allt skäl beklaga sig öfver olägenheterna af renarnes granskap.

Det egendomligaste vid lappens lif är det sätt, på hvilket hans hela existens hänger fast vid renarne. Ty det måste man komma ihåg, att lappen är på ett helt annat sätt beroende af renen, än renen af lappen. Renen är icke tam i den mening som vår vanliga boskap. Äfven de tamaste renar blifva under vissa förhållanden som vilda, och att stänga in renen, som man gör med boskapen, det går platt inte. Det hände nyligen i Norge, att några bönder fångade ett 60-tal af renar, som gjort skada på deras åkrar, bygde en inhägnad och drefvo in dem i den, i syfte att låta lapparne sjelfva hemta dem till baka och på det sättet få dessa att betala skadestånd. Bönderna körde hem mossa till renarne från skogen och sörjde för dem efter sina begrepp på det bästa upptänkliga sätt. Men renarne, som voro vana vid friheten, läto födan stå orörd, och de ömtåliga djuren dogo det ena efter det andra af svält.

När sommaren kommer, och hettan och myggen göra vistandet i dalarne odrägligt, då draga djuren till fjells. Och lappen får rätta sig derefter. I tid får han tänka på att bryta upp och flytta till deplatser, der renarne trifvas om sommartiden. Gör han icke det, riskerar han, att hjorden ger sig af på egen hand, och då kunna hvarken de spetsnosiga hundarne eller vallhjonen föra dem till baka. Ty i fjällen vill renen vistas, när sommaren kommer, och på snödrifvan ligger han och hvilar i värmen, lika lugnt som kon lägger sig att idisla under trädens svala skugga.

Jag besökte en lappfamilj under min senaste resa. Vägen dit var lång — nära två mils mödosam ridt på obanade vägar — och först på aftonen anlände vi till målet för vår färd. Det sista vägstycket gick uppför en hög backe, och jag märkte ej att vi voro framme, förr än hästen plötsligt skyggade. Just som vi kommit upp för branten, stodo vi nemligen midt emot sjelfva kåtan, och i den klara aftonsolen lågo fjellen helt nära med stora drifvor af snö. Sjelfva kåtan är uppförd af torf, som med yttersta omsorg är hopfogad öfver en stomme af konstrikt hopfäst virke af kroknade låga björkstammar. Med en viss högtidlig värdighet anmodas gästerna att taga plats. Vid elden, der kaffet kokar, sysslar lapphustrun, en liten lapphund leker knorrande i ett hörn, dörröppningen är tillstängd för myggen, som är svår i aftontimman, och endast genom det runda hålet i takets midt ser man genom de svängda, nedrökta björkstammarne en flik af den djupblåa himmelen.

Medan elden prasslar och samtalet i korta, afbrutna meningar rör sig omkring alldagliga ting, drages blicken oemotståndligt upp efter dessa kroknade, rökiga stammar, ofvanför hvilka man ser en flik af en djupblå himmel. Den yttre verlden ärför tillfället glömd, och i fantasien drömmer man sig till baka till den tid, då jorden ännu endast var befolkad af menniskor, som klädde sig i djurhudar och bodde i tält. Ett medlidande med dessa, som blifvit efter, smyger sig öfver betraktaren, och denna känsla har på samma gång något af vördnad som alltid inför det primitiva och ursprungliga.

Hustrun berättar, att i dag har det varit särskildt svårt att få hem renarne. Två gånger ha männen fått ned dem ifrån fjellen, för att föra dem till mjölkning. Två gånger har hela hjorden, bestående af flere hundra renar, plågad af värmen och myggor, vändt om och i fyrsprång ilat till baka upp i fjellen. Nu äro både karlar och hundar ute för att söka drifva ned dem för tredje gången.

Vi gå ut för att se efter, om renarne synas till, och vi stå länge spanande uppåt fjellen.

Då pekade en liten lappflicka, som stod bredvid, uppåt fjellets branter. Med lysande ögon och darrande af begär att få oss att se, hvad hon såg, pekade hon dit upp. Vi följde rigtningen af hennes finger, men stodo länge utan att se annat än bergets gröna sluttning och de stora, hvita fläckarne af snö, som glänste i solnedgången. Slutligen sågo vi mot en drifva några mörka prickar, som tycktes röra sig nedåt. Vi hörde rop och svagt hundskall. Prickarne skingrade sig åt olika håll, och ropen blefvo starkare. Så försvann allt sammans bakom en kulle.

En stund senare sågo vi tydligt renarne, vaktarnes röda skjortor och urskilde skarpt och klart hundarnes flämtande skall. I gemensam flock drefvos renarne ned mot kojan. Men det syntes tydligt,att de gingo motvilligt. De stannade ofta och vände hufvudena med en orolig rörelse mot fjellen. Spridda flockar af ståtliga renoxar skilde sig från den öfriga stammen och ilade med snabba steg och häftiga rörelser till baka mot fjellen, utan att ens fästa afseende vid sina mest respekterade väktare, de gråa hundarne, hvilka under gällt skall förföljde dem för att komma åt att nafsa i renarnes ömtåliga bakben.

Man afvaktade med spänning, hvilken min renarne skulle göra, när de kommo ned till den af björkstöttor och ris omgärdade inhägnaden. Men vare sig, att djuren voro trötta af att ha varit jagade hela dagen, eller att qvällens svalka gjorde dem saktmodigare, allt nog — på en liten stund voro alla djuren inne i fållan, och nu begynte mjölkningen.

Det är ett egendomligt skådespel att se, huru denna mjölkning tillgår. Sjelfva mjölkningen, som af hvarje ren ger ett högst ringa resultat, är här som annorstädes öfverlemnad åt qvinnorna. Men det är blott några få, särskildt tama renkor, hvilka godvilligt låta mjölka sig. De öfriga måste fångas med lasso, och det tager sig komiskt ut, då lappen, med snaran hoprullad i handen och försigtigt dold bakom ryggen, står på lur och med blicken söker ut en ko bland hjorden, som böljar omkring honom. Det sägs, att när husbondens öga på detta sätt träffar ett djur i flocken, känner den nervösa renen sjelfva blicken och blir orolig. I nästa ögonblick ligger snaran med ett säkert kast omkring djurets hals, och kon är fångad.

Man mins hela detta egendomliga sceneri,lapparne i sina pittoreska hvardagsdrägter, de hundratals renarne, som med otåliga rörelser skaka sig, när de envisa insekterna oroa deras fina kroppar. Djuren trängas om hvar andra, och deras nosar sträckas ängsligt vädrande mot fjellens kyliga luft. På marken ligger orörlig en liten renkalf. Man kan lyfta och smeka honom, han rör icke en lem. För trött att vara rädd, låter han sitt hufvud sjunka mot marken och rör ej ens skålen med renmjölk, som ställes under hans nos.

Och öfver detta sceneri går solen ned bakom fjellen och kastar sin skimrande dager öfver den eviga snön och den verld, som lefver i dess granskap.

När vi åter inträda i kåtan, se vi ett nytt bevis på, hur ansträngande dagen varit. Bredvid den lilla hundvalpen ligger modern utsträckt. Hela dagen har den härdiga tiken följt renarne i fjellen, men nu ligger hon der också utmattad och qvider sakta af trötthet. Öfver en timme sutto vi der inne, och hela tiden hörde vi hennes enformiga jemrande.

Man kan då kanske göra sig en föreställning om, hur ansträngande en dylik dag skall vara för lappen sjelf.

Men sommaren är i alla fall lappens lyckliga tid. Det är under vintern, som hans egentliga svårigheter börja. När snöstormen eller vargen skingrar hjorden, får han ofta i dagar söka de i skilda flockar kringspridda renarne. Och den enda ledning, han har för sitt sökande, är, att renen alltid går mot vinden. På skidor får då lappen gå öfver de ensliga fjellen, ofta många mil, och hans förmåga att vid dessa tillfällen umbära matoch dryck gränsar till det otroliga. Öfverraskas han då af en snöstorm, uppsöker han ett lämpligt ställe, der snön ej blir allt för hög, och

låter helt lugnt snöa ned sig och sin hund. I ett dygn och mera kan han på detta sätt trotsa elementen. Det gäller blott att ligga stilla. Eljest förfryser han.

Sådant är lappens lif. Och det är kanske mest derför, som jordbrukaren i hans granskap håller af lappen. Han vet sjelf, hvad det vill säga att slita ondt och slås med en hård natur. Derför har han känsla för den, som i fråga om strapatser och mödor ofta får uthärda ännu värre.

Och sitter man i lappens kåta och låter ögat följa röken, som ringlar sig upp genom takets öppning, då tänker man gerna på denna vinter, hvilken låter snön falla in öfver den kokande grytan och släcker elden på fjällmannens härd.

FEMTE KAPITLET

Förändrade förhållanden bland lapparne.

Lappen har på sista tiden fått att kämpa med sin gamla fiende, den framträngande civilisationen, i en form, som eljest enligt vanligt föreställningssätt bort för honom vara en välgerning. Det är nemligen det filantropiska sträfvandet att skaffa lappen bildning, lära honom läsa och skrifva, bibringa honom allmänna kunskaper o. s. v., som för detta vid vildmarken och det kringströfvande lifvet bundna naturfolk medfört åtskilliga olyckliga följder.

Genom enskild offervillighet har man i trakten mellan Undersåker och Hjerpen inrättat en skola för lappbarn. Vid 12 à 14 års ålder mottagas lappbarn i denna skola och få stanna der, till dess att de gått och läst. De få alltså under denna tid vänja sig vid de behag, som medfölja de bofastes lefnadssätt, och som för dem naturligtvis är något på en gång nytt och öfverväldigande. De få sofva i bäddade sängar, äta lagad mat, vistas i ombonade hus. De få med ett ord lära känna ett annat slags lefnadssätt, än det som bjudes dem hemma hos de under helt andra förhållanden lefvande föräldrarne. De få smak på den komfort, som civilisationen erbjuder. Och hvad blir följden?Jo, när de komma hem, ha de till äfventyrs inhemtat åtskilligt vetande, men de ha förlorat smaken för det ansträngande lif, som sammanhänger med att följa renarne i fjellen. Och det värsta är, att hos en och annan tillkommit en känsla af skam öfver att tillhöra lapparnes ras. Fadern och modern äro lappar, sonen eller dottern vill ej längre vara det.

Då inträffar gerna, att barnen lemna fjellen och skaffa sig platser hos de bofaste. Lappgossen söker sig tjenst som arbetskarl eller dräng och lappflickan som piga. Men som redan i det föregående blifvit antydt, nomaden sitter djupt i lappens natur, och fast han kan få afsmak för fjellifvets mödor, har han å andra sidan svårt att finna sig till rätta i det nya lefnadssättets ordnade förhållanden. Hans krafter äro anpassade på ett annat sätt än den bofastes, och af samma orsak som den senare ej skulle stå ut med lappens fjellif, visar det sig också, att lappen som dräng sällan eller aldrig uppnår samma duglighet som en bofast arbetare. Den lapp, som öfvergifvit fjellen, slutar vanligen med att ligga fattigvården till last.

Förhållandet blir likartadt för lappflickan, endast att det för henne ställer sig vida värre. En qvinnas uppgift är ju i regeln att få ett hem. Men i Jemtland gifter sig icke jordbrukaren under några förhållanden med en lappflicka, och man behöfver endast angifva detta förhållande, för att det bör vara klart, hvilket öde som ofta väntar den unga lappkvinnan, hvilken sökt sig ett nytt lif borta från de nejder och de förhållanden, till hvilka hon varit född och danad.När man talar vid lappen om de klagomål, som ofta höras, och som gå ut på, att renarne nu oftare och i större antal än förr komma ned på de bofastes egor, får man gerna höra lappen å sin sida klaga öfver, att det är svårare nu än förr att få dugliga vaktare. Och man måste till en del gifva skolorna skulden för detta förhållande, hvilket man visserligen kan beklaga, men tillika måste anse som ett nytt tecken att civilisation och nomadlif svårligen låta sig förenas.

En annan orsak, som härvid medverkar, liksom den också i icke ringa mån förökar svårigheten för lappen att som arbetare konkurrera med den bofaste, är den svaghet för starka drycker, som han delar med de flesta

nomadiserande folkslag. Ovanan vid rusdrycker gör också, att han i allmänhet tål en ytterst obetydlig qvantitet, och har lappen fått ett par glas bränvin, är det en känd sak, att han kan sälja eller göra sig af med hvad som helst för att få mer.

Samvetslösa spekulanter ha också vid de stora renslagterna om höstarne vetat att i stor skala göra sig denna svaghet till godo, och derigenom har också den bofasta befolkningen mycken skuld deri, att möjligen bränvinet vid flera tillfällen förorsakat vårdslöshet vid renskötseln. Det lär nemligen ej vara alldeles ovanligt, att pigan och drängen, som skola vakta renarne, i stället begifva sig till närmaste stad, sälja en slagtad ren, köpa bränvin för penningarne och sedan lefva i sus och dus, under det att renarne få sköta sig sjelfva och på så sätt naturligtvis ohejdadt kunna göra snart sagdt hur mycken skada som helst. Under tiden är kanskeegaren långt borta, tror, att allt är godt och väl, och om han också upptäcker förhållandet, kan han derför ej afskeda den försumlige. Ty bristen på dugliga vaktare är, som förut är nämdt, ofta mycket stor.

Det har klagats mycket öfver, att lappen på senare tiden vårdslösat sina renar, och man har i denna vårdslöshet velat söka orsaken till de stora skador, som renarne under de senaste åren föröfvat på de bofastes egor. I länsman Lings rapport för den 9 september förekomma de skarpaste uttalanden i denna rigtning, liksom också mot det oskick, som särskildt i Herjedalen gör sig gällande, nemligen att lappen försummar att märka sina renar, hvarför *dessa* renar också, när de nedskjutas, ligga ogilda som annat villebråd.

Hvad bristande vård och eftersyn angår, torde det väl finnas en lappby, som i detta fall ej kan fritagas från ordalydelsen försumlighet. Och det är just en af de lappbyar, som gränsa intill norra Herjedalen, nemligen Storsjö. Men i regeln är orsaken till att renarne tränga in på de bofastes egor att söka på annat håll — något som äfven länsman Ling, hvars dom om lapparne vi förut anfört, anser sig ha funnit genom det senaste årets erfarenhet. Det är nemligen helt enkelt *ondt om mossa på fjellen.* Renstocken har på senaste tiden ökats betydligt — om orsakerna härtill skola vi framdeles yttra oss — och detta gör, att det ofta är omöjligt att afhålla renarne från de angränsande egorna. Gif renen godt om bete, och han blir ett jemförelsevis lättskött djur, så framt ej vargen angriper eller snöstormen skingrar hjorden. Men försök att hålla tusentals renar qvarpå fjellen, när de ej längre der kunna finna sin föda! Det lär icke lyckas ens med de bästa vallhundar och de vaksammaste vallhjon.

Att mossan börjar tryta, så att enligt trovärdiga personers utsago miltals af fjellen äro svarta, detta är lappens största olycka. Det är en svårighet, som han saknar medel att afhjelpa, och när renarne då göra intrång på annans mark, och egaren för att skydda sin jord griper till bössan, då står lappen i ett dilemma, jemförligt med hvad vi ofvan framhållit angående jordbrukaren. Han känner sig på en gång maktlös gent emot naturen och utan skydd mot grannarne, som nedgöra *hans* enda egendom — renarne.

SJETTE KAPITLET.

Huru man får rätt enligt lapplagen.

Det är bekant, att brukspatron W. Farup på Ljusnedals bruk intagit en mycket bemärkt plats i de stridigheter mellan lappar och bofasta, hvilka på senaste åren fäst blicken på den norra delen af Herjedalen. Brukspatron Farup har kommit att göra detta, dels emedan han sjelf så att säga är nummer ett inom sin trakt — han har i flera år varit ortens riksdagsman, och hans egendom upptager en areal af ej mindre än 5 qvadratmil —, dels derigenom att hans egor äro så olyckligt belägna, att de på tre sidor äro omgifna af skattefjell, bebodda af lappar, dels ock derigenom att han mera energiskt än någon användt alla medel för att skydda sin jord.

I föregående artiklar har utförligt blifvit redogjordt för de verkliga lidanden, som jordbrukaren har att utstå genom renarnes intrång på hans egor. I detta fall har Ljusnedals område varit alldeles särskildt utsatt för olägenheter af denna art, och det är knappast fullt rigtigt, när landshöfding Ericson i den skrifvelse till konungen,

som är intagen i första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande nr 16 vid årets riksdag yttrar: »Ljusnedalsbruks egare är ej heller den, som har mest skäl att beklaga sig, ty vida större ohägn förekommer i åtskilliga af Storsjö och Hede socknars byar, och de otama renarna ströfva 6 à 7 mil nedom Ljusnedals egor och upptaga dervid hela landskapets bredd norr om Ljusne elf».

Det är nemligen en sak, som här vid lag genast faller i ögonen, och det är, att för att komma 6 à 7 mil nedanför berörda egor, måste naturligtvis renarne först passera sjelfva egorna. En blick på kartan är här tillräcklig att öfvertyga hvem som helst om, att så måste vara förhållandet. Och det är temligen säkert, att de egor, hvilka äro belägna så, att renarne måste *passera igenom dem* för att komma annorstädes, också äro de, som böra vara mest utsatta för de olägenheter, som medfölja dessa ströftåg.

Om vi erinra oss det förut använda citatet ur länsman Lings rapport för den 9 september 1890, der det omtalas, hurusom renar i hundratal, »för att ej säga i tusental», under månader uppehålla sig på de bofastes egor, är det ej ur vägen att komma i håg, att länsman Ling sjelf är bosatt i Ljusnedals omedelbara granskap.

Men om en jordbrukare som brukspatron Farup ser en sådan massa främmande djur grassera på sina egor måste man med skäl fråga: hvad skall han göra? Han har i upprepade klagomål framstält samma fråga till k. bfhde i Jemtlands län, men endast fått det svar, att han eger skaffa sig ersättning enligt lagen.

Brukspatron Farup har då vändt sig till lagen. Men läs den nuvarande lapplagen, och se der till,hur pass lätt eller svårt det är att enligt detta alster af lagstiftningskonst skaffa sig rätt. Renarne äro — eller rättare böra vara — märkta i öronen, och dessa renmärken finnas inregistrerade i en genom lappfogdens försorg utgifven särskild renmärkesbok. För att få kännedom om egaren till de renar, som åstadkomma skador, bör således vederbörande taga denna bok i hand, springa fatt renen, så att det blir möjligt att titta honom i öronen, samt derefter bland de hundratals märken, som i denna bok finnas, skynda sig att få tag i det rätta och i största hast jemföra med afbilden. Men man bör vid detta tillfälle tala väl vid renen, så att han dels icke springer för fort, dels icke klipper för tätt med öronen. Eljest torde denna operation vara litet kinkig att verkställa. Och det fins säkert mer än en jordbrukare, som skulle unna dem, hvilka uppfunnit ett dylikt sätt att skaffa sig skadeersättning, att åtminstone någon gång sjelfva få underkasta sig denna säkerligen helsosamma, om också något ändamålslösa motion. Lyckligtvis finge en sådan rensökare icke heller vara ensam, ty enligt svensk lag måste han ha två vittnen på sin upptäckt, om den skall gälla något.

Antag emellertid att egaren — eller egarne — till renarne blifvit upptäckt, så återstår ändå att stämma honom eller dem. Men nu är förhållandet, att i en och samma renhjord beta vanligen flera lappars renar. Det blir alltså nödvändigt, att taga reda på alla lapparne och stämma samtliga till tinget. Hvilket besvär, tidsutdrägt och omsorger af alla slag, som ett dylikt tillvägagående fordrar, inses klart af hvar och en, som vill göra sigmöda att tänka öfver förhållandena. Och när egorna som vid Ljusnedal ligga så, att renarne årligen och vid snart sagdt hvarje årstid undan för undan göra ny skada, blir det för jordbrukaren nödvändigt att, om han vill ha ersättning, rent af underhålla permanenta synemän, hvilka undan för undan värdera, konstatera och edligen bevittna den skada, som egendomen genom renarnes förvållande lidit.

Nu fins det emellertid ett sätt att få skadeersättning, som också bör nämnas. Två eller flere lappbyar kunna nemligen förklaras utgöra ett skadeersättningsområde, hvarvid alla lappar, som tillhöra dessa byar, i mån af det antal renar, hvar och en innehar, förklaras gemensamt ansvariga för den skada, som renarne föröfva. Ett sådant skadeersättningsområde har icke kommit till stånd i den ifrågavarande trakten, men det har af k. bfhde föreslagits, att Åre och Storsjö lappbyar tillsammans skulle förklaras utgöra ett sådant. Ärendet hvilar nu hos k. m:t, och i sinom tid kommer nog äfven detta ersättningsområde till stånd. Men i hvad mån kan det anses förbättra ställningen?

Antag, att man stämmer vederbörande lappar inom ett dylikt område, hvad är det då, som åligger jordegaren att bevisa, om han på laglig väg skall få sin rätt? Först skall han bevisa, hvilkas renar som gjort skadan, och ha vittnen derpå samt få skadans värde genom syn värderadt och erkändt. Men sedan fins det en paragraf i lapplagen — det är den tionde — och denna paragraf innehåller ett stadgande, som gör hvarje försök att skaffa sig rätt till

en ren blague. Det heter nemligen i 2:a mom. af nämda paragraf, att »skadan skall ersättas afrenarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, *uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande».*

Om man med ens hade sagt ifrån, att det icke är meningen, att en lapp öfver hufvud skall kunna stämmas, så hade saken varit tydlig och klar. Nu står denna paragraf der som ett rent hån mot jordbrukaren, och ger lappen ett öfvertag, som icke tillstädjes någon annan egare af husdjur. Ty hur skall man kunna bevisa, att skada tillfogats, ej blott gonom vårdslöshet, utan till på köpet genom *grof* vårdslöshet? Att det sker uppsåtligen, är väl så pass sällsynt, att det här knappast ens torde behöfva tagas med i räkningen.

Naturligtvis måste i lagen hänsyn tagas till den omständigheten, att renen, som förut är påvisadt, ej *kan* hållas inom rigtiga gränser lika lätt som en ko eller en oxe. Men att drifva denna princip, som i sig är fullt rigtig, ända derhän, att jordegaren skall stå utan möjlighet att lagligen få *någon* ersättning, det är väl mindre välbetänkt, och säkert är, att sådana bestämmelser visst icke gagna lapparne. Man kan ej undertrycka den anmärkningen, att den komité, som gjort en dylik bestämmelse, varit sammansatt af för många bofasta renegare för att fullt opartiskt kunna tänka vare sig på lapparnes intressen eller de icke renegande jordbrukarnes.

Också uttalar ortens länsman i sin förut omnämda rapport den öfvertygelsen, att de många rättegångar i dylika mål, som föregått de kända våldsåtgärderna på Ljusnedals område, icke medfört något resultat och tydligen visat, *»att det ärfaktiskt omöjligt för de bofaste att med laga åtgärder vinna någon rättelse gent emot lapparne».* Och han säger ytterligare, att under de 7 år, han vistats i orten, *»ingen af de många rättegångarne mellan lappar och bofaste ledt till åläggande för de förra att betala några skadeersättningar».*

Det fins emellertid ännu en möjlighet att få ett slags ersättning. För att medla mellan bofaste och lappar finnes en särskild s. k. lappfogde, till hvilken jordbrukaren kan vända sig för att efter syn, värdering o. s. v. på rent godvillig väg erhålla ersättning för lidna förluster. På så sätt ha verkligen under årens lopp ganska betydande summor blifvit utbetalade. Men dels anses i allmänhet dessa summor ej vara tillräckliga att betäcka de lidna förlusterna, dels har lappfogden en gång varit nog oförsigtig att efter skedd värdering förmå jordegarne att slå af 25 procent på sin fordran. Och bönderna gingo in derpå af fruktan att de eljest icke skulle få något alls, och de hade af goda skäl ingen lust att processa. Detta gör, att den, som haft tillgångar att anlita domstolen, i det längsta velat försöka att på denna väg få rätt, hvarjemte man på flera håll anser, att lappfogden egentligen är till mera för lapparnes intressen än för de bofastes.

SJUNDE KAPITLET.

Konflikterna vid Ljusnedal.

För att nu återkomma till brukspatron Farup, så har han under åratal skrifvit till landshöfdingeembetet, petitionerat till k. m:t, och, då han framför andra jordegare haft råd att processa, har han valt denna utväg. Vi ha i det föregående sett med hvilken framgång. Allt hvad hans besvär, klagoskrifter och processer lyckats framkalla, är den lapplag, mot hvilken han sjelf reserverat sig på skäl, så goda, att det efteråt förefaller mer än märkvärdigt, att de blifvit lemnade utan afseende.

Slutligen skref hr Farup den 23 september 1890 sitt bekanta bref till k. bfhde, deri han sade rent ut, att ifall hans besvär fortfarande blefve lemnade utan afseende, såge han sig nödsakad att sjelf skaffa sig rätt, gripa till nödvärn och oskadliggöra renarne.

Härpå afgaf landshöfdingeembetet ett skarpt svar, erinrade om det oberättigade för eho det vara månde att gå utom lagen, och häri var landshöfdingeembetet säkerligen i sin goda rätt.

Emellertid stod saken på den punkten, att renar i stort antal redan blifvit nedskjutna påLjusnedals egor, och samtidigt underrättades landshöfdingeembetet ej blott genom ingångna klagomål, utan äfven genom länsmannens rapport om, att renarnes intrång verkligen var högst betydande, att det antal renar, som uppgafs under månader vistas på brukets mark, ej var öfverdrifvet, och att alltså förhållandena urartat i den grad, att ett ingripande var af behofvet i högsta grad påkalladt.

Nu finnes i lapplagen en paragraf, den 7:e, som säger:

Finner k. bfhde, att inom en lappby flera lappar ega rätt att vistas med sina renar, än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege k. bfhde, efter det lapparne så väl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen på sätt i § 6 sägs, hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege den lapp företrädesrätt att qvarstanna, hvilken uteslutande eller hufvudsakligen har egna eller andra lappars renar under sin vård, framför den lapp hvilkens renhjord uteslutande eller till hufvudsaklig del tillhör bofaste; och ega af de lappar, som uteslutande eller till hufvudsaklig del ha egna eller andra lappars renar under sin vård de företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfva eller hvilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar.Vidare heter det i § 19:

Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

Bestämmelsen i 7:e paragrafen är tvifvelsutan barbarisk, så till vida som det måste anses som en verklig grymhet, att vederbörande skulle ha i sin makt att utan vidare förvisa till annan ort — hvilket i gamla tider ansågs som ett straff nästan lika hårdt som dödsstraff — oförvitliga medborgare, endast på grund af att utrymmet för bete måste anses vara för knappt. Och mot båda paragraferna kan med fog den anmärkningen göras, att de i k. bfhdes händer lägga en rent administrativ makt, som i många fall kan vara tillräckligt stor redan utan dylika extra friheter.

Men vid de särskilda förhållanden, som här äro rådande, måste man ändå fråga sig: hvarför ha ej dessa paragrafer ens blifvit omtalade? De finnas i lagen, förhållandena stå på sin spets, och k. bfhde ha ej rätt att använda en lagparagraf med förbigående af andra. Länsmannen begär handräckning, och k. bfhde svarar, att den skulle tjena till ingenting, emedan extra poliser snart skulle vara allmänt kända och alltså ej kunna uträtta något, alldeles som om det vigtigaste vore att upptäcka brottslingar, ej att förebygga brott. De jordegande få sina egor på flerfaldiga sätt skadade, och befolkningen har börjat att i stor skala skjutarenar. Men ingenting företages vare sig för att hindra det ena eller förekomma det andra. Det har varit tal om att inköpa Ljusnedal, och hela köpet går om intet, derför att vederbörande ej kunna komma öfver ens om priset.

Och medan landshöfdingeembetet endast synes vara betänkt på att qväsa hr Farup, är oefterrättlighetsförhållandet det samma, och hvem som nu än gör det — lapparnes renar nedskjutas i mängd. Och det är visst ej endast vildrenar, som falla för kulorna. Ty det är, som förut antyddes, ej så lätt att i hastigheten titta en ren i örat.

För att emellertid göra k. bfhde rättvisa böra vi nämna, att det nu sent omsider verkligen lär vara meningen att sända särskild polisbevakning till Herjedalens nordligaste trakt. Att samma myndighet äfven till länsmannens förfogande ställer penningmedel för att »vidtaga spaningar i afsigt att öfverbevisa», är också en känd sak. Huru vida detta sätt att finna fram sanningen är rigtigt, få vi dock lemna derhän, tills vi se huru det utföres.

Från länsman Lings senaste rapport, som på midsommaraftonen stod aftryckt i Aftonbladet, känner allmänheten tillräckligt, hvad som passerat i norra Herjedalen, samt äfven hvem som i allmänna meningen gäller som anstiftare af renmorden. Men det är ännu icke *bevisadt,* hvem som föröfvat eller gifvit anledning till sjelfva nedskjutandet. Att hr Farup legt personer för att söka hålla renarne på afstånd, är hans obestridliga rättighet. Men hvad sjelfva nedskjutandet angår, är detta en gerning, som visserligen har sitt ursprung ur behofvet af nödvärn, men som deraf icke kan ansesrättfärdigad. Ty detta nedskjutande, hvilket utan åtskilnad bland lapparne drabbar

både rik och fattig, kan mycket väl gå derhän att det beröfvar dem deras existensmedel, och då detta sker *uppsåtligt,* är det en handling som ej alls kan jemföras med att dessa låta sina renar gå in på bofastes egor, äfven om den skada, de der föröfva, är aldrig så stor. Att hetsa och jaga dessa djur tjenar dessutom ej till att jaga bort dem, utan endast att ytterligare förvilda dem, hvarigenom den skada de åstadkomma blir större än förut. Och hos lappen skapar detta våldsamma tillvägagående en panisk fruktan, som gör att han ofta faktiskt icke *törs* gå in på brukets egor för att hemta tillbaka sina djur, äfven om han skulle vilja.

Att påstå, att brukspatron Farup handlat som han gjort för att drifva upp priset på sin egendom, är en alldeles onödig insinuation. Han har från sin synpunkt tillräckligt goda skäl att gå till ytterligheter ändå, äfven om ytterligheterna äro aldrig så beklagliga. Men som det också i en nyss utkommen, förträffligt utredande broschyr om »rättsförhållandet mellan bofaste och lapparne i Herjedalen af C. L. T.» blifvit påpekadt: man kan ej tala om prejeri, när det fins en expropriationslag. Lika gerna kan man då säga att k. bfhde trakasserat hr Farup för att få sänka priset.

Men om det ej är juridiskt bevisligt, att hr Farup sjelf tagit initiativ till att *döda* renarne, så är det å andra sidan säkert, att han ej gjort något för att förhindra det. Det är derför naturligt, att han också anses tolerera det, och derigenom har han ådragit sig ett ansvar, som går ett godt styckeutanför nödvärnsrätten. Ty det ligger nära till hands, att när sådana saker ostraffadt och ohejdadt få passera, befolkningen skall börja betrakta renskyttet som en tillåten jagt, och då är tiden ej långt borta, när hvar och en, som behöfver en stek i grytan, skjuter en ren. För ej länge sedan har på gränsen till brukets egor en ung man blifvit häktad och dömd för tjufskytte på ren, och han lär ha sagt sig ämna uppgifva icke mindre än fem yrkeskamrater. Förhållanden sådana som de här skildrade kunna ej heller annat än demoralisera hela trakten, och detta är en fara, som borde uppmana en hvar att i någon mån kunna frånse sina privata intressen.

ÅTTONDE KAPITLET.

De bofasta renegarne.

Om nu, som förut blifvit visadt, hvarken lappen eller vanliga jordegare kunna ha skäl att vara belåtna med den nya lapplagen, hvem är det då, som har gagn af den? Någon är det gemenligen alltid, som har nytta af en lag, och det bästa bevis på, att en lag icke fyller sitt ändamål, det är just, om ett fåtal personer har gagn af den på bekostnad af öfriga medborgares intressen. Det fins nemligen en klass af Norrlands invånare, för hvilkas räkning denna lag synes vara liksom enkom stiftad.

Det är *de bofasta renegarne*, och vi ha redan nämt, att dessa ej heller varit alldeles orepresenterade bland dem, som äro den omtalade lagens upphofsmän.

Det synes, som om de bofaste länge varit egare af renar, och den som skrifver detta har i en gammal bouppteckning sett, att till och med en af Ljusnedals bruks forna egare varit innehafvare af en liten renhjord, hvilket under nuvarande förhållanden låter ganska egendomligt. Det är emellertid först på sista tiden, som denna industri börjat drifvas i stor skala, och det är naturligtvis också förstsedan det börjat blifva brist på renbete, som det egentligen blifvit klart, hvilken enorm orättvisa både mot lappen och de egentliga jordbrukarne det ligger deri, att bofasta i större skala börjat lägga sig till med renar.

Det uppgifves särskildt, att mången, som afverkat sin skog, sedermera, när han börjat se sig om efter en ny förvärfskälla, slagit sig på att skaffa sig renar. Att personer, som det kunna, spekulera på att upptäcka nya förvärfskällor, deri ligger ingenting märkvärdigt. Och äfven utan att ha mist sin skog är det mången, som sett renarne komma in på sin mark och derutaf helt enkelt kommit på den idén, att det var bättre att dela inkomsten än förlusterna.

Men låt oss se till, hur det gestaltar sig, när en enskild lägger sig till med renar!

Sjelf kan han icke sköta dem. Ty ingen annan än lappen lär hittills ha kunnat lära sig t. ex. det lätta handgrepp, med hvilket lappen kastar lasson öfver en ren, som skall infångas till slagt eller mjölkning. Att hålla tillsammans en hjord af dessa skygga och lifliga djur lär också vara en konst, som endast lappen med tillhjelp af sina hundar kan åtaga sig.

Då dessutom renskötseln medför en art af ansträngningar, vid hvilken jordbrukaren saknar vana och i följd deraf uthållighet, går det alltid så, att han lemnar sina renar att skötas af en lapp. För att lappen vårdar en ren, får han årligen omkring 75 öre samt oftast rättighet att tillgodogöra sig mjölken. När man då vet, att dessa djur föröka sig med stor hastighet, är det naturligt, attrörelsen, drifven på detta sätt, skall blifva högst inbringande. Och den blir det så mycket mer, som renarne à 75 öre per styck få icke blott skötsel utan äfven föda året rundt.

Förhållandet är ju det, att staten, för att skaffa lapparna möjlighet att existera under nuvarande förhållanden, upplåtit kolossala arealer af skog och sjö, der de ega att uppehålla sig med renarne. Dessa trakter äro bestämda till renbete, men man har olyckligtvis glömt att förordna, att det skall vara *lapparnes* renar, som beta der. Nu skaffa sig de bofasta renar i tusental, och dessa få då beta alldeles gratis på den mark, som är lapparnes.

Men hvem får betala det? Jo, först och främst staten, som får underhålla en renstock, långt större än lapparnes är; för det andra de öfriga jordbrukarne, som härigenom få herbergera icke blott lapparnes renar, utan äfven kanske sina närmaste grannars; och för det tredje lapparne sjelfva, hvilka när det kommer till kritan, och mossan genom denna »öfverbefolkning» blifvit i förtid uppäten, slutligen måste antingen tilltvinga sig nya områden eller också lida nöd.

Det roligaste exempel på, huru afvita detta förhållande är och till hvilka konsekvenser det i praktiken kan leda, berättades i Herjedalen och har också nyligen varit omnämdt i Östersundsposten. Det var nemligen en jordbrukare, som var i den lyckliga omständigheten, att staten för en ganska hederlig köpeskilling lade sig till med hans jord. Samme man egde eller inköpte sedermera en hel massa renar, som han lemnade åt lappen att sköta enligt förut omnämda enkla betalningsmetod.Dessa renar kunde sedan gå och beta på husbondens f. d. egor, som han förut fått bra betalda af staten. Alltså hade han 1) köpesumman för egendomen, 2) en stor renhjord, 3) gratis betesmark för djuren, hvilka en annan skötte åt honom för 75 öre per styck. Det är möjligt att en dylik existens kan förefalla en och annan ganska afundsvärd. Men det är icke desto mindre i ordets egentligaste mening en tvetydig handtering. Ty de penningar, som på detta sätt förtjenas, komma den bofaste till handa, visserligen ej genom lagöfverträdelse men dock genom att missbruka rådande förhållanden — eller missförhållanden — på ett sätt, som sannerligen ej varit meningen, när staten åtog sig att skydda den lilla hopen af qvarlefvande lappar.

Frågar man nu en lapp, hvad han tänker om dessa förhållanden, så svarar han, att lappen haft gagn af de bofaste renegarne, derför att dessa gemenligen stå på hans sida. Och det är också ett faktum, att den bofaste renegaren får lof att hålla sig väl med lappen. Ty att kontrollera honom i fjellen, det går icke så lätt, och blir lappen stött, kan man vara säker, att vargen det året tar många flera renar, än han eljest skulle ha gjort.

I fall det är fråga om att ostraffadt få släppa sina renar på annans mark, är det derför af goda skäl troligt, att lappen i den bofaste renegaren skall finna ett pålitligt stöd. Men liksom det ej är säkert, att man i lifvet har sina pålitligaste vänner bland dem, som hafva allt för uppenbar fördel af vänskapen, så torde det dock hända, att lappen i den bofaste renegaren har en vän, hvarsvänskap räcker — jemt så länge som mossan på fjellen.

Lappen förstår nemligen icke och kan icke förstå, i hur hög grad detta slags kompaniskap skadat hans ställning. Det ligger en så uppenbar orättvisa i den omständigheten, att en del jordbrukare på detta sätt tillgodogöra sig de fördelar, som äro afsedda för lappen, att det vore alldeles onaturligt, om ej detta förhållande skulle ha bidragit och än ytterligare komme att bidraga att skärpa spänningen mellan de egentlige jordegarne och lapparne. Så länge den skada, som förorsakades, verkligen kom från *lapparnes* renar, så länge försökte de flesta att så vidt möjligt bära obehagen och förlusterna med jemnmod. Ty för lappen har man både sympati och undseende, dels

på grund af en viss känsla, som man hyste mot racen, dels äfven på grund af hans mödosamma och för de förfärligaste strapatser utsatta lefnadssätt, som hvar och en kände till och respekterade. Men när det blir fråga om att tåla intrång, ej blott af lappens renar, utan äfven — och inom kort kanske i lika hög grad — af den bofaste grannens, då blir det ej längre fråga om undseende eller tålamod, utan då lär det bli hår i hand och knif i strupe, som ordspråket lyder.

Ty att *mossan börjat tryta på fjellen,* deri ligger just den förnämsta anledningen till de olyckor, som på senaste åren hemsökt norra Herjedalen. Vore detta ej fallet, skulle lapparne ej ha så svårt att taga vara på sina kreatur, och dessa skulle då också göra vida mindre skada. Men att mossan tryter, det beror bland annat derpå, att renstockenär för stor. Och hur har den det blifvit? Är det lapparnes renar, hvilka i den grad förökat sig? Det vore kanske skäl att tillse, hurudant förhållandet skulle blifva, om de bofastes renar kommo bort.

Läser man nemligen, hvad domhafvanden i orten, häradshöfding Roman, i ett särdeles tänkvärdt anförande yttrade i första kammaren vid den senaste debatten i frågan, finner man, att af 256 inregistrerade renmärken, komma 98 på de bofaste. Nu är förhållandet, att *en* lapp kan för sin del ha ända till 6 renmärken, under det *en* bofast ej gerna har mera än 2. Hvilket inflytande detta har på de ifrågavarande siffrorna vid bestämmandet af procenten är lätt att förstå. Också uppskattar häradshöfding Roman de bofastes renar till cirka ⅖ eller 40 proc. af hela den i Jemtlands län befintliga renstocken. Att en sådan massa främmande renar skola få borttaga födan för lapparnes, är en orimlighet, som det borde vara skäl att i första rummet förhindra, om det på ett praktiskt sätt låter sig göra.

NIONDE KAPITLET.

De närmaste önskningsmålen.

Det återstår frågan: Hvad bör göras för att åtminstone förbättra de nuvarande förhållandena i Herjedalen? Denna fråga har redan länge upptagit både myndigheter och enskilda förslagsställare utan att ha funnit en praktisk lösning.

Det har sålunda föreslagits att Ljusnedals område skall inköpas af staten och läggas till renbete, under det att dertill passande delar kunde utarrenderas åt jordbrukare, då naturligtvis på sådana vilkor, att billigt afseende kunde fästas vid de förluster, som de eventuella arrendatorerna måste komma att lida af renarne. Detta är onekligen en enkel utväg, och om den måste anlitas, kan man, af hänsyn till förhållandenas allvar, endast tillönska k. bfhde såsom den hvars ord härvid betyder mycket — mod att handla oberoende af hvad den tänker om hr Farups personliga uppträdande i tvisten mellan lappar och bofaste.

Men skall köpet ske, måste det åtföljas af snara och omfattande reformer i flera rigtningar. Och dessa måste först afse *en revision af lapplagen*.

En olägenhet vid denna lag är t. ex. att det icke är möjligt för länsmannen på orten att med kraft ingripa, så länge han ej kan få åtalarenskytte i egenskap af allmän åklagare. Vill han beifra detta, måste han nemligen först ha tag i en lapp, som vill uppträda som målsegande och erkänna den skjutna renen som sin. Men dels händer det, att lappen fruktar att få betala skadestånd för det ofog, som af alla renar blifvit föröfvadt på en egendom, dels är han efter alla våldsamheter obenägen att vidtaga något aggressivt steg, som han tror kan leda till rättegång. Man måste komma i håg, att lappen hyser nomadens hela instinktiva fruktan för allt, som kallas ting eller rättegångar, och innan dylika fördomar öfvervinnas, få nog ännu åtskilliga årtionden förgå.

Hvad som vidare måste åtminstone närmare bestämmas, är det otydliga begreppet "sedvanerätt", som genom lapplagen kommit till. Om man nemligen en följd af år olofligen disponerar en areal, kan väl ej detta gerna gifva rätt att framdeles få göra det. Men det ser verkligen ut, som om mången tänkt sig saken på detta sätt. Och härom

kan man i Herjedalen få höra underliga historier.

Men allra bäst vore, om detta begrepp alldeles slopades, och gränserna mellan bofaste och lappar ordentligt reglerades. Angående hvad som är "sedvanerätt" eller ej, måste alltid tvistigheter uppstå. Hela lapplagen hvilar nemligen på den grundval, som återfinnes i första paragrafen, att gränserna mellan bofaste och lappar skola hållas sväfvande. Af det föregående framgår tillräckligt, till hvilka betänkliga konsekvenser detta leder i det praktiska lifvet. Och skall en reform här vid lag vara tänkbar, måste den först och främst utgå från den principen, att dessa gränser bli bestämda. Ty lappenkan ej få göra intrång på den bofastes egor och den bofaste ej heller på lappens områden. Deraf måste alltid misshälligheter förr eller senare uppstå.

Hr Adelsköld har i sin motion vid senaste riksdag antydt detta. Men vill man en grundlig reform, kan detta ej ske utan en revision af hela lapplagen just ur nämda synpunkt.

I öfrigt innehåller hr Adelskölds motion flera beaktansvärda punkter, såsom

att renarne, såsom lappfamiljens lefvande egendom och lifsvilkor, ställas under verksammare skydd från statens sida;

att åklagare beredes större makt att ingripa både till den bofastes och lappens värn;

att hvarje lapp vid vite åläggès märka sina renar inom viss tid;

att omärkta renar inmärkas såsom hela lappbyns gemensamma egendom;

att sträng tillsyn hålles till förhindrande af införsel utaf rusdrycker i lappmarkerna och att höga böter stadgas för rusdryckers utlemnande till lapparnes tjenstehjon;

att lappfogdarnes och länsmännens tjenstgöringsskyldighet beträffande lapparne bestämmes genom noggranna instruktioner.

Deremot finnes der en annan punkt, hvilken har följande lydelse. Der föreslås nemligen

att af lappmarksskogarnes afkastning medel afsättas till aflönande af biträden åt lappfogdarne samt till upptäckande af förbrytelser och åstadkommande af bevisning mot förbrytare, hvarigenom det blefve möjligt att bestraffa lagöfverträdarne och dem, som använda näfrätt i stället för lag.Härvid kan först göras den allmänna anmärkningen, att det månne vara en dålig lag, som kräfver så utomordentliga medel för att bli respekterad. Och då uppstår frågan, om man ej i främsta rummet bör bättra lagen, innan man gör kostbara tillrustningar för att qväsa dem, som bli lidande under samma lag. Men om man ock kan gilla förslaget om dessa biträden åt lappfogdarne (hvarför icke äfven åt länsmännen?), så måste man förhålla sig mer än reserveradt till förslaget, att ställa medel till de förras förfogande, genom hvilka de skulle sättas i stånd att upptäcka förbrytare och bevisa förbrytelser(!). Man får ej förbise, i hur hög grad detta innebär en frestelse för somliga individer, hvilkas fattigdom och brist på rättskänsla gör äfven en oren inkomstkälla välkommen, att — kanske bevittna "förbrytelser", som aldrig existerat, eller utpeka "förbrytare", som äro alldeles oskyldiga. I alla händelser äro penningar, använda för att skaffa vittnen, ett medel, som under de förhållanden, hvilka här existera, lätt kan verka depraverande eller åtminstone alstra missaktning för lag och laga institutioner.

Vida mera värd att göras till ett yrkande är den tänkvärda sanning, som hr Adelsköld i sitt anförande uttalar, när han säger, att *lappar och bofaste böra göras likställiga inför lagen, hvilket de nu icke äro,* "ty", som hr Adelsköld säger, "under det att lapparne, enligt gällande lag, äro solidariskt ansvariga för skador, som uppkomma för de bofaste, är detta icke förhållandet med de bofaste för skador, som dessa tillskynda lapparne".

Men man bör äfven tillse, att jordbrukarensintressen ej få stå till baka för lappens, såsom i nuvarande lag *i allmänhet* skett. Bestämmelser, sådana som att en lapp ej kan fällas till skadeersättning, med mindre det kan bevisas, att skadan tillfogats uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet, måste bortfalla så väl för den orimlighet, de innebära, som också på grund af sin uppenbara orättvisa. Jordbrukaren skall också antingen vara i full och oqvald besittning af sin egendom, så att han ej påtrugas objudna gäster under halfva eller mer än halfva året, eller

ock åtnjuta motsvarande förmåner, i form af minskade skatter och utskylder.

Ett annat vigtigt önskningsmål, som framgår af vår senaste uppsats, är att det måtte förbjudas de bofaste att under en eller annan form begagna sig af de rättigheter med afseende på renbete, som enbart böra tillkomma lapparne. Närmast torde detta ske genom ett *absolut förbud för de bofaste att hålla renar som skola beta å kronans mark.* K. bfhde synes här ha träffat det rätta genom sitt förslag, att det måtte sättas en tidrymd af fem år, under hvilken en bofast borde hinna att göra sig af med sina renar. Fem år är nemligen den högsta ålder, renen vanligen anses kunna uppnå, innan den måste nedslagtas. Och detta förbud kan icke på något sätt betraktas som ett ingrepp i näringsfriheten. Det är endast ett bestämdt förbud för de bofaste att hålla djur, som gratis beta på den mark, hvilken af kronan är upplåten åt lapparna. Ty detta tilltag är verkligen i ordets bokstafliga mening ett slags näringsfrihet, som har en viss likhet med åtskilliga andra "fria" handteringar, hvilka ej just precis kunna kallas för lagliga. Villen bofast hålla renar *på sin egen mark,* blir det en annan sak. Men troligen skulle nyssnämda inskränkning i näringsfriheten betydligt minska intresset för att i allmänhet lägga sig till med renar.

När man säger: bort med renskyttet! bör man derför med samma rätt säga: bort med de missförhållanden, som framkallat det samma! Och man bör väl komma i håg, att ju flera anledningar till missnöje jordbrukaren får, desto värre blir ställningen just för lapparne, som till sist ändå äro den svagare parten.

Lapplagen synes visserligen ha gjort allt för att gynna lapparne. Men här som eljest gäller det, att rättvisa ofta är bättre än välgerningar, och först när lapplagen blifvit reviderad på grundval af en respekterad eganderätt, och de bofaste på samma grund blifvit förbjudna att hålla renar, som gratis beta på lappens områden — först då kan den stora frågan afgöras, om nomader och jordbrukare öfver hufvud kunna trifvas sida vid sida äfven under de förhållanden, som en utvecklad odling betingar.

Ty härpå beror ytterst hela den lapska racens tillvaro.

INNEHÅLL.

———